

IWWR (Institute for Water and Wetland Research)

Faculty of Science, Radboud University

Succesfactoren voor herstel van onderwatergemeenschappen:

hoe wijzen soorten ons de weg naar
een goede ecologische toestand?

Wilco Verberk

wilco@aquaticecology.nl

Stichting Bargerveen/afdeling Dierecologie

<http://www.barger.science.ru.nl/>

Radboud University Nijmegen

IWWR (Institute for Water and Wetland Research)

Faculty of Science, Radboud University

Probleem

Koppeling soort en omgeving

Stekelbaarzen

Broekbossen

Toepassingen

Vennen

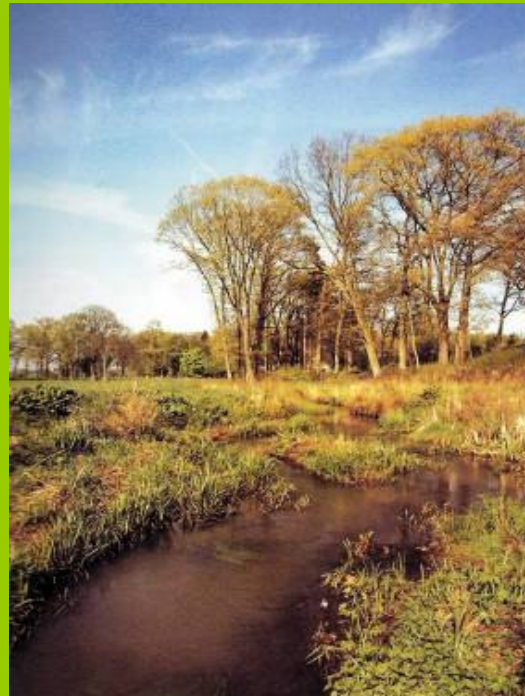
Venen

Toekomst

Radboud University Nijmegen

Probleem

1. Veel omgevingscondities
2. Veel soorten
3. Verklaring?

IWWR (Institute for Water and Wetland Research)

Faculty of Science, Radboud University

Probleem

Koppeling soort en omgeving
Stekelbaarzen
Broekbossen

Toepassingen
Vennen
Venen

Toekomst

Radboud University Nijmegen

Koppeling soorten en omgevingscondities

Problemen

1. Veel omgevingscondities
2. Veel soorten
3. Verklaring?

Soort

'Koppeling'?

**Omgeving
condities**

Koppeling soorten en omgevingscondities

Problemen

1. Veel omgevingscondities
2. Veel soorten
3. Verklaring?

Conditie

- Zuurgraad: 3,9 (3,4 - 4,4)
- Diepte: 78 cm (39 - 140)
- Oppervlakte: 39 m² (2 - 190)
- Nitraat: 7.6 μmol·l⁻¹ (0 - 22,5)
- Beschaduwing
- Bodemtype
- Vegetatiebedekking
- et cetera...

eigenschappen

Soort

'Koppeling'?

Omgeving

condities

Eigenschappen

- Type ademhaling
- Aantal generaties
- Ontwikkelingsduur
- Lichaamsgrootte
- Aantal eieren
- Vliegcapaciteit
- Synchronisatie
- et cetera...

Koppeling soorten en
omgevingscondities

Problemen

1. Veel omgevingscondities
2. Veel soorten
3. Verklaring?

eigenschappen

Soort

'Koppeling'?

Omgeving

condities

Aantasting

Herstel

Koppeling soorten en omgevingscondities

In de loop van evolutie, eigenschappen ontwikkeld als aanpassing aan heersende condities.

synchronisatie

voorspelbaarheid

© Robert Thompson

synchronisatie &
risicospreiding

↔ (on)voorspelbaarheid

Respiratie & ontwikkeling

extreme condities,
afwezigheid
concurrentie

Eigenschappen staan niet los van elkaar

Trade-off:

veel kleine eieren

minder grote eieren

Bescherming nageslacht

Ranatra

Bescherming nageslacht

Eigenschappen staan niet los van elkaar

Weinig grote eieren
Snelle ontwikkeling mogelijk
Broedzorg
Lange adulte levensduur

...

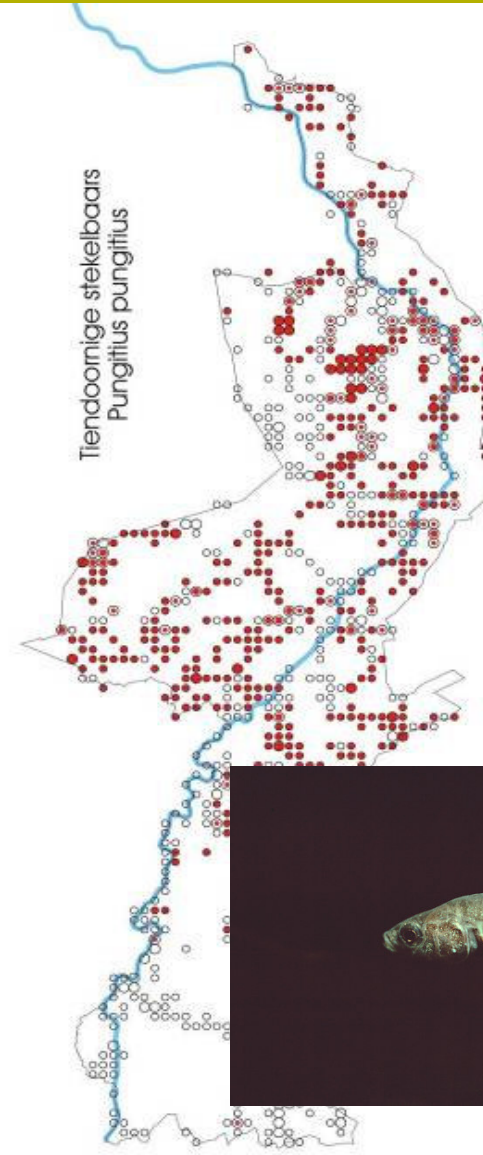
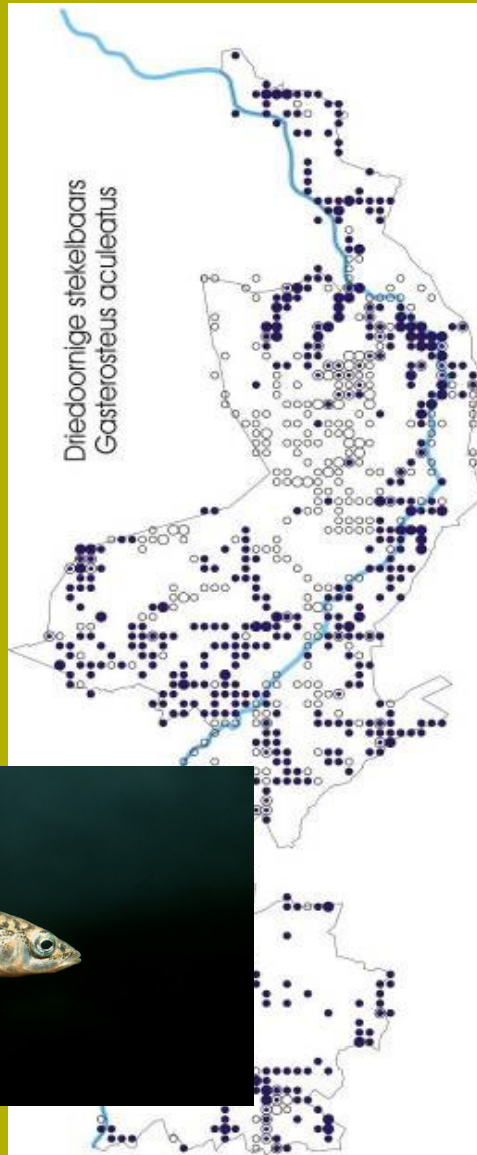
Geïntegreerde respons, overlevingsstrategie
Investerings door soort, relatie met omgeving

Stekelbaarzen in Limburgse beken

Verberk, van den Munckhof & Pollux 2008a
Verberk, van den Munckhof & Pollux 2008b

Stekelbaarzen in Limburgse beken

Stekelbaarzen in Limburgse beken

beter bestand tegen predatie

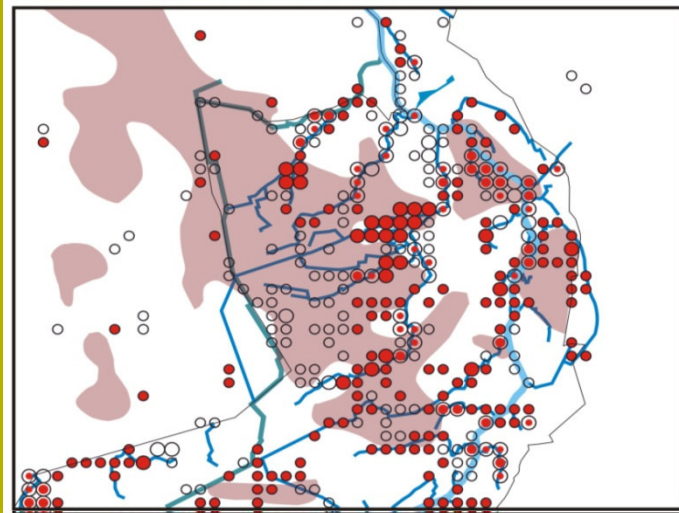
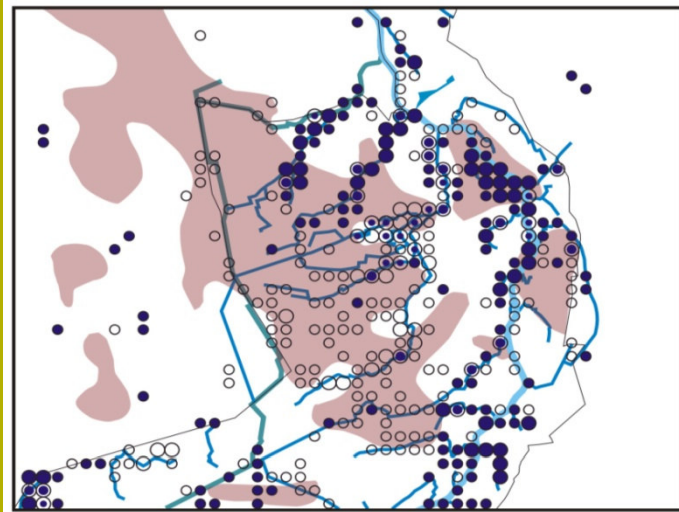
mobieler

meer in de vegetatie

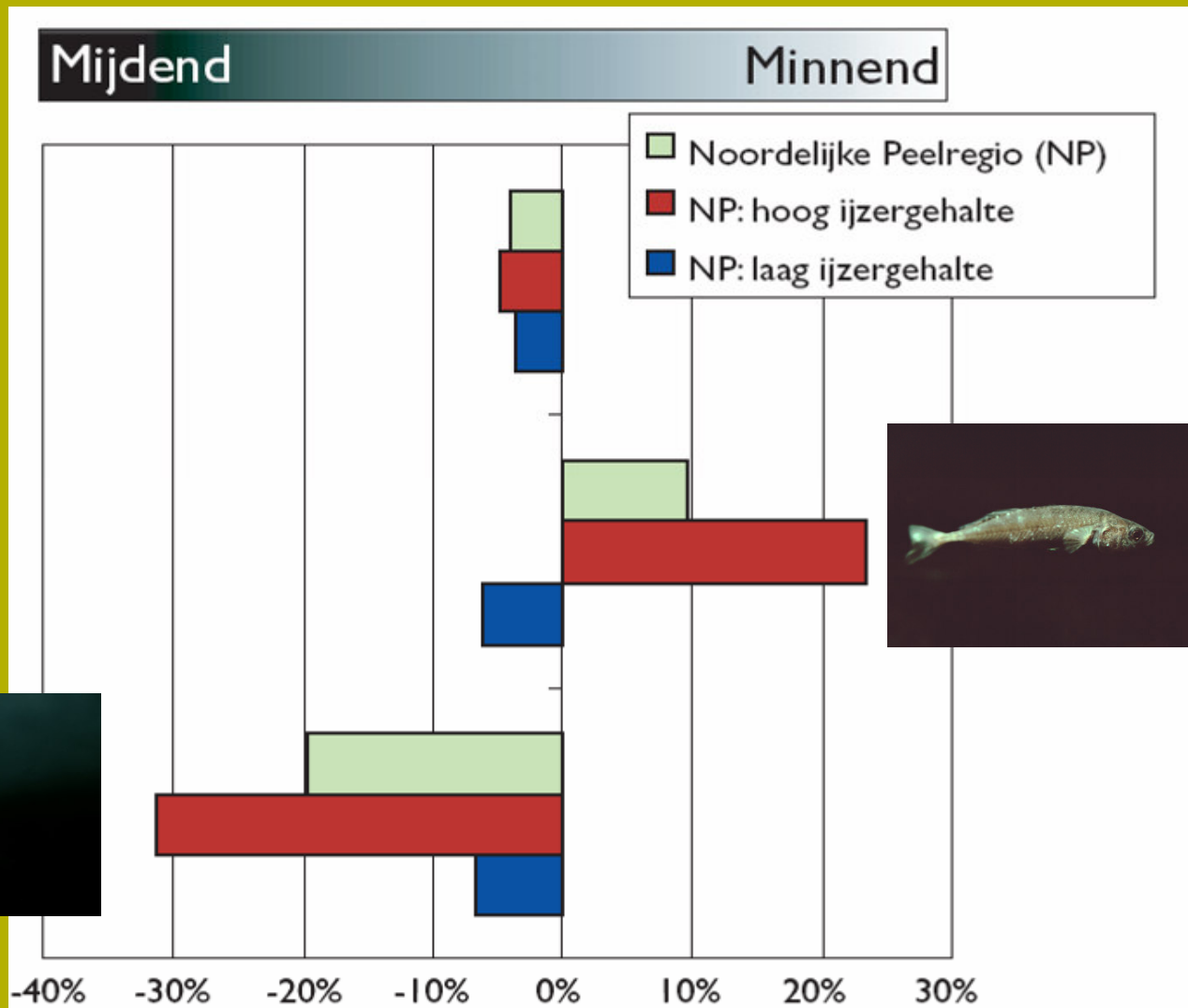
beter bestand tegen extremen
(droogte, zuurstofloosheid)

Stekelbaarzen in Limburgse beken

Stekelbaarzen in Limburgse beken

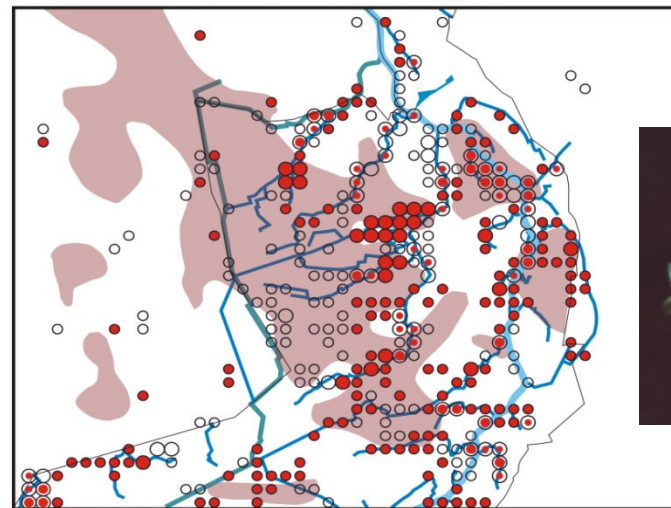
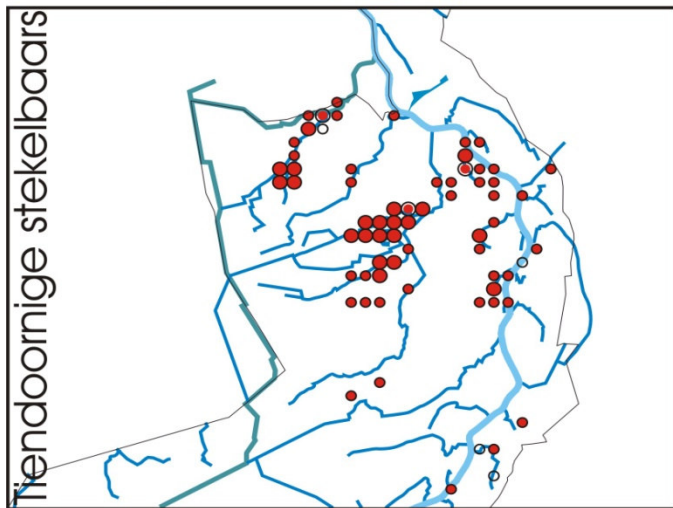
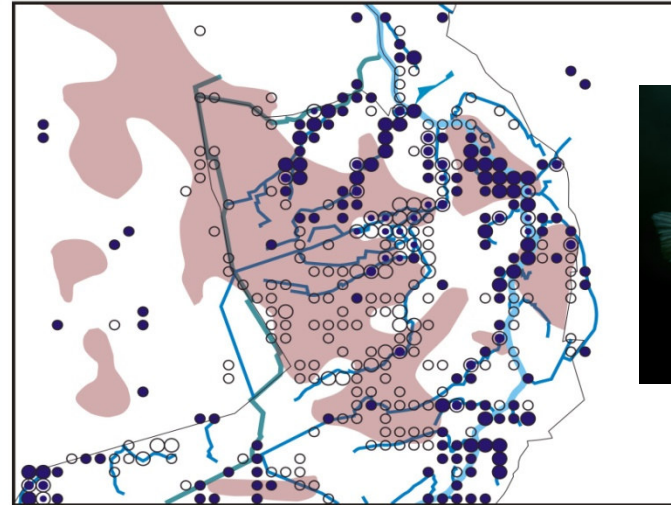
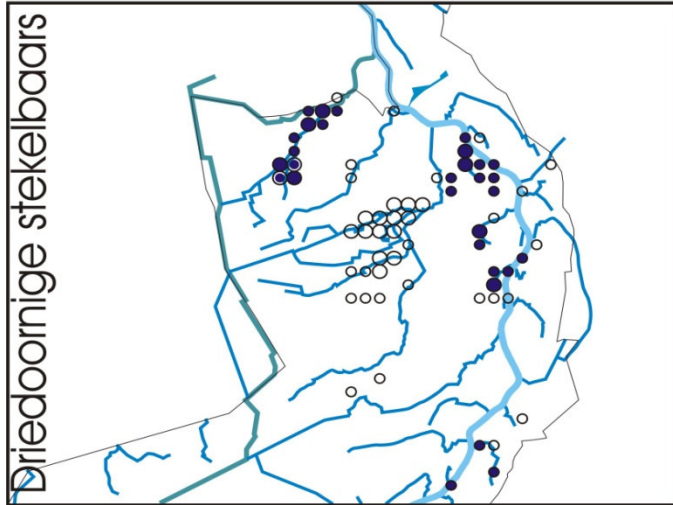

Stekelbaarzen in Limburgse beken

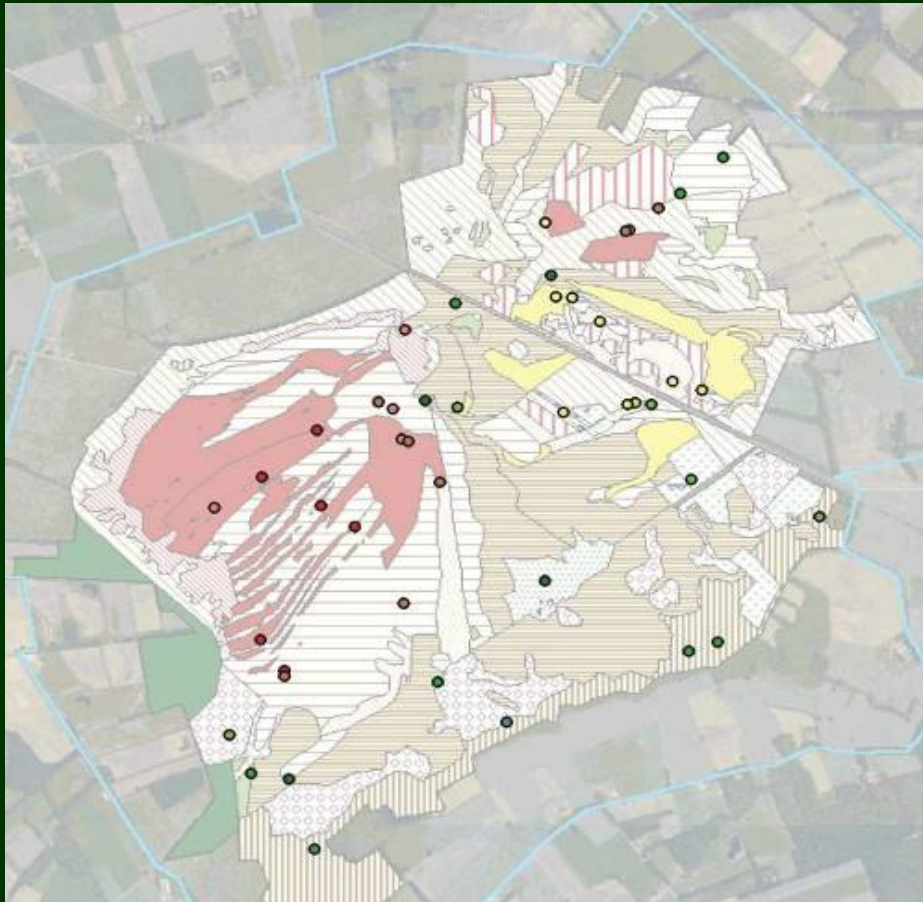
Herkomst voeding weerspiegeld in visfauna

1967- 1978

1979- 2004

Evaluatie vernattingsmaatregelen in hoogveenrestant Korenburgerveen

45 waterlichamen bemonsterd

- voorjaar (april-mei)
- najaar (sept-nov)

209 monsters

Gedetermineerde watermacrofauna

Scientific name	Common name
Tricladia	Flatworms
Hirudinea	Leeches
Coleoptera	Beetles
Hemiptera	True bugs
Odonata	Dragonflies & Damselflies
Trichoptera	Caddisflies
Chaoboridae	Phantom midges
Chironomidae	Nonbiting midges
Dixidae	Meniscus flies
Rest (e.g. <i>Asellus aquaticus</i> , <i>Argyroneta aquatica</i>)	Waterspider, Aquatic sowbug

>145.000 exemplaren

267 taxa

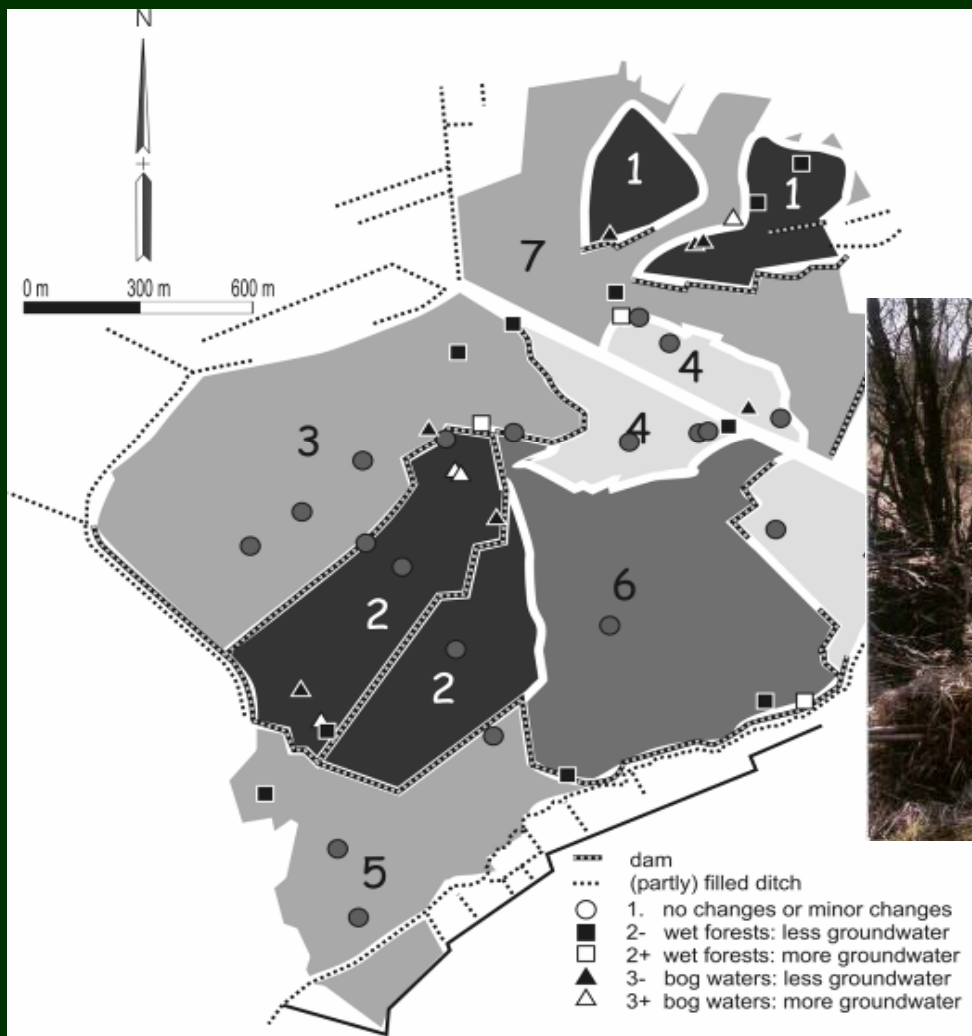
Verberk, Kuper, van Duinen & Esselink, 2006

Verberk, van Duinen, Brock, Leuven, Siepel, Verdonschot, van der Velde & Esselink, 2006

Verberk, 2008

Vasthouden regenwater
Verminderen drainage

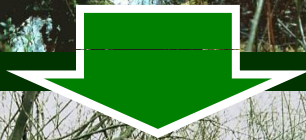
Broekbossen

- Hoger peil
- Stagnatie van water
- Vrijkomen van nutriënten
- Dominantie Liesgras (*Glyceria maxima*)

Dynamisch en onvoorspelbaar

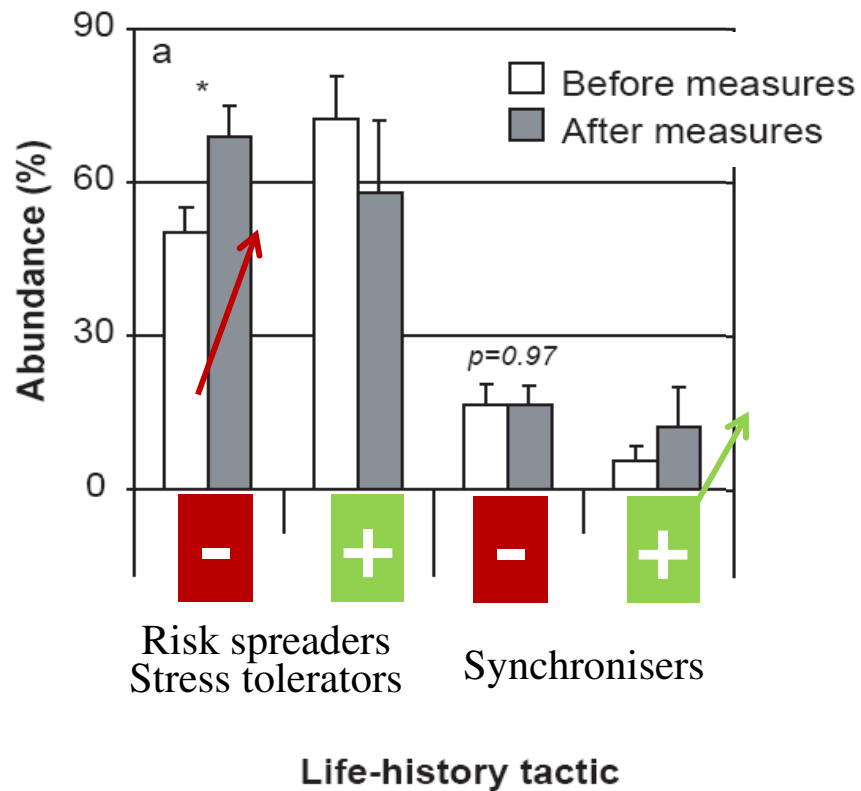

-

Meer invloed van grondwater
Cyclisch, voorspelbaar

Overlevingsstrategieën:
inzicht in mate van grondwatervoeding en stabiliteit
grip op sleutelfactoren, effectief beheer

IWWR (Institute for Water and Wetland Research)

Faculty of Science, Radboud University

Probleem

Koppeling soort en omgeving
Stekelbaarzen
Broekbossen

Toepassingen
Vennen
Venen

Toekomst

Radboud University Nijmegen

Voorbeeld van toepassing: Opschonen vennen

(Herkolonisatie)

Behoud:

Welke soorten lopen risico?

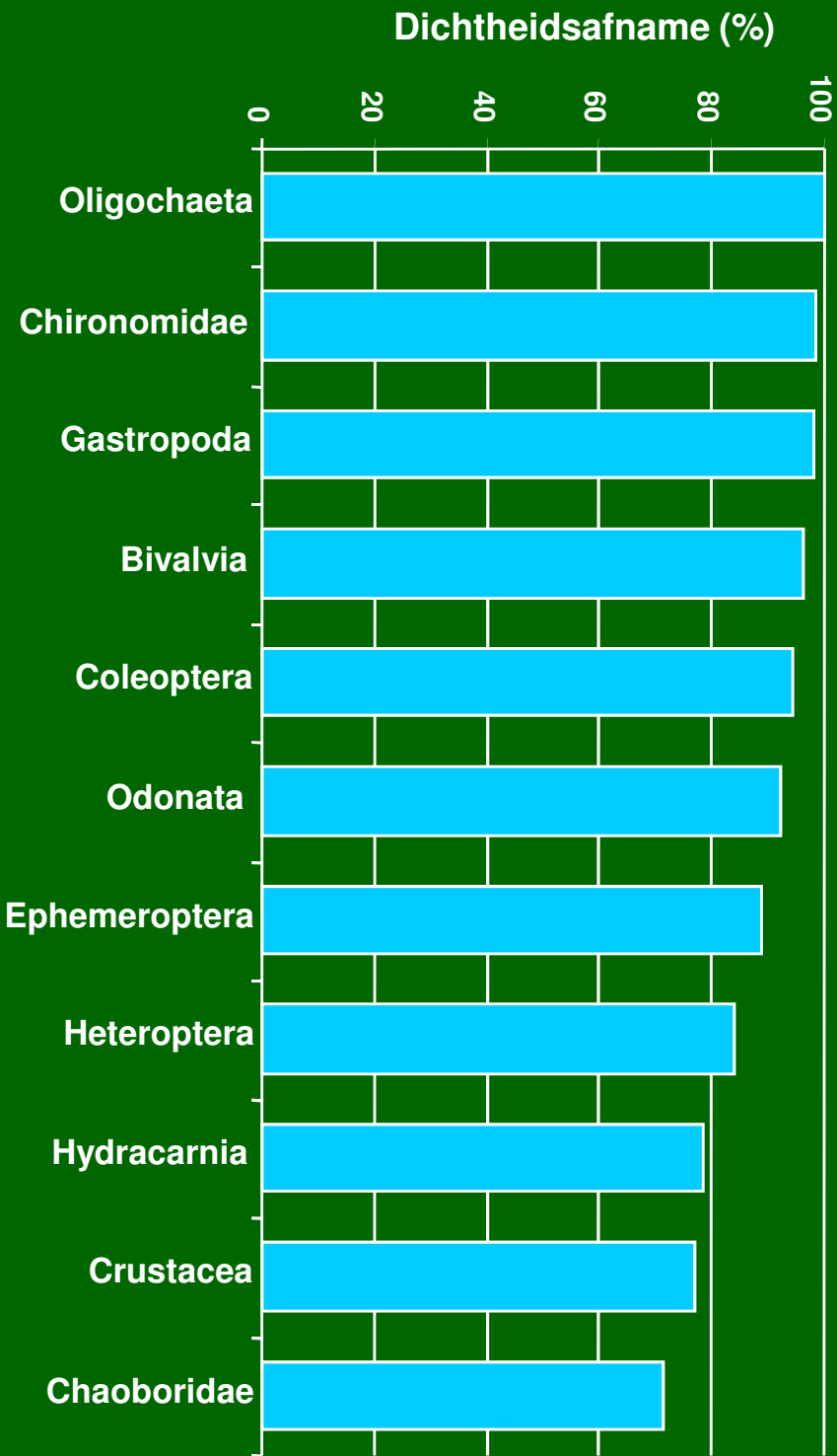

Fase 1: Uitvoering

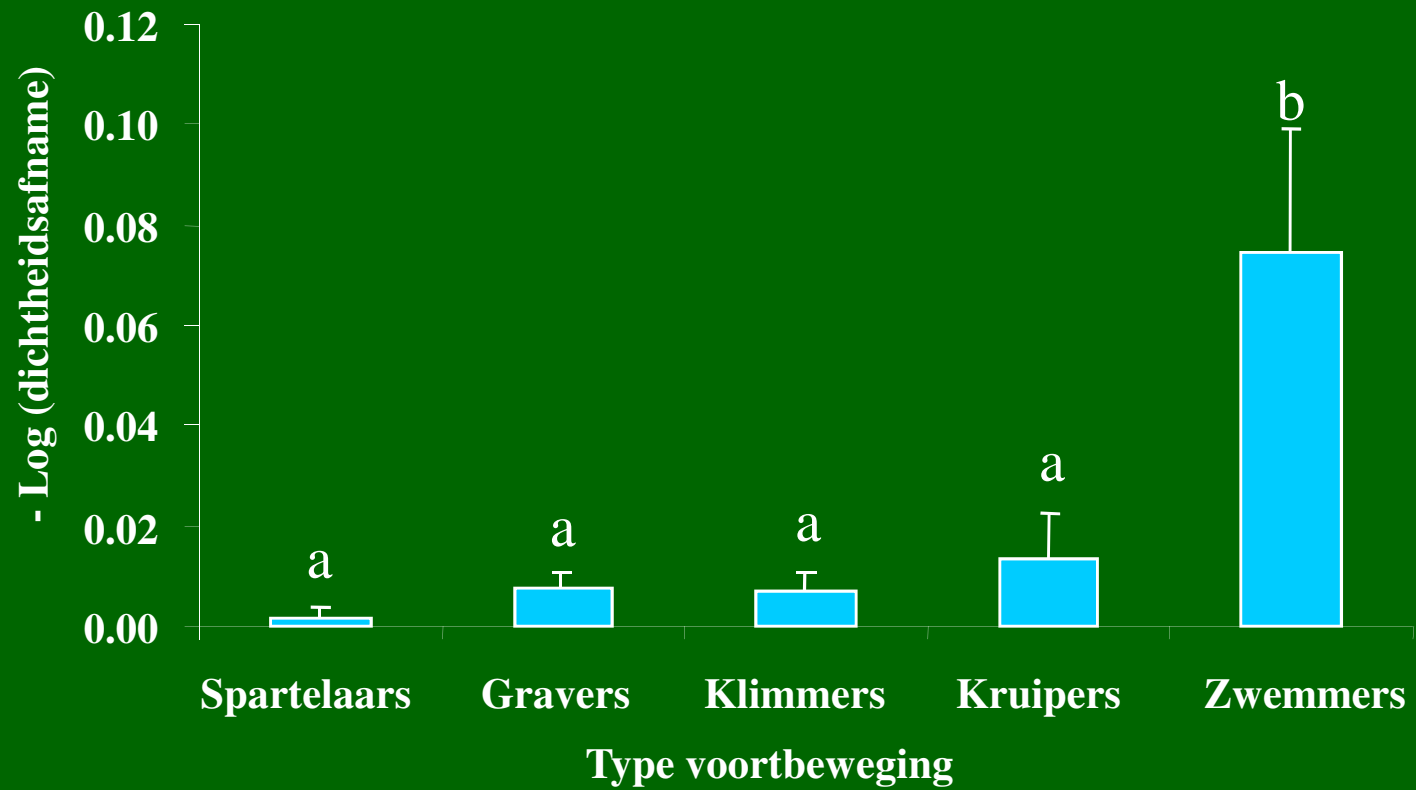
Fase 2: Herstel

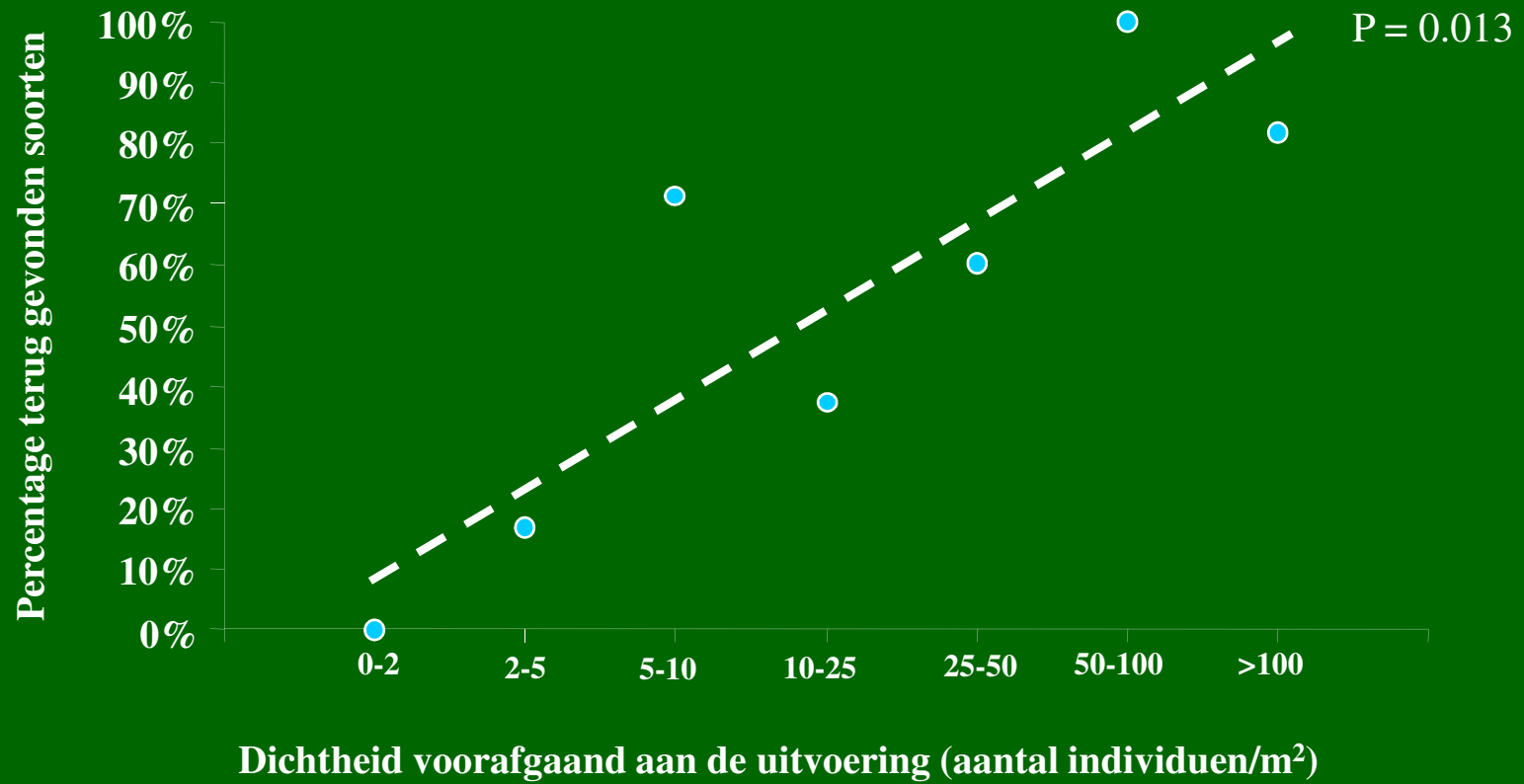
Fase 1: Uitvoering

Fase 1: Uitvoering

Fase 1: Uitvoering

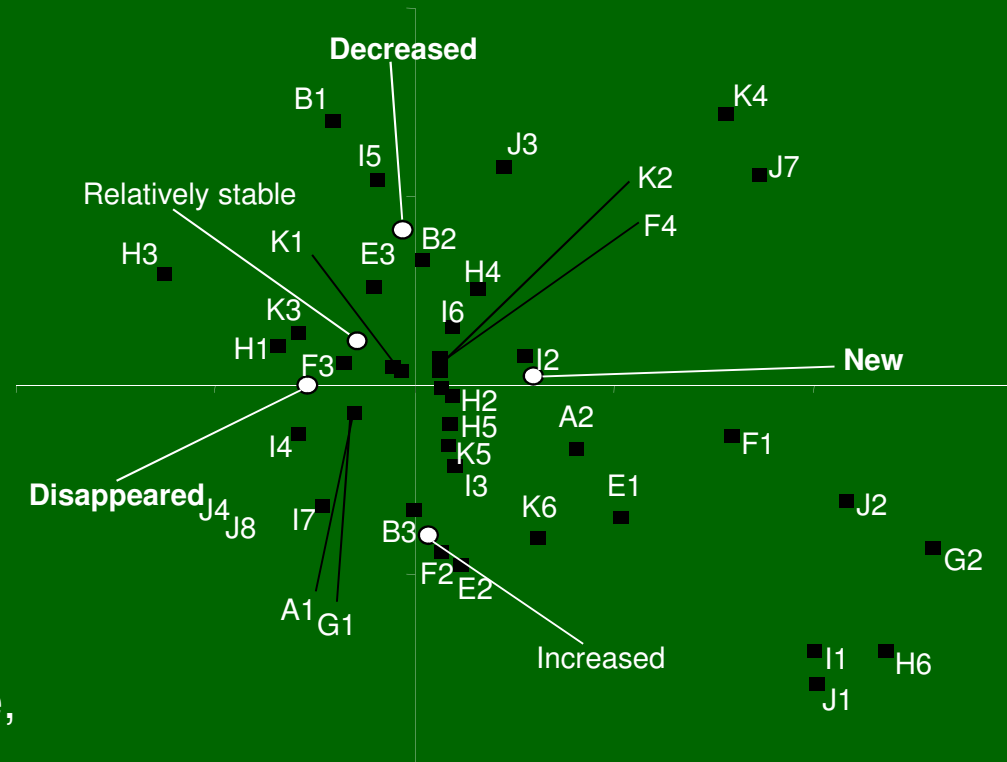

Fase 2: Herstel

Ordinatie CA
Soorteigenschappen
Dichtheidsverandering

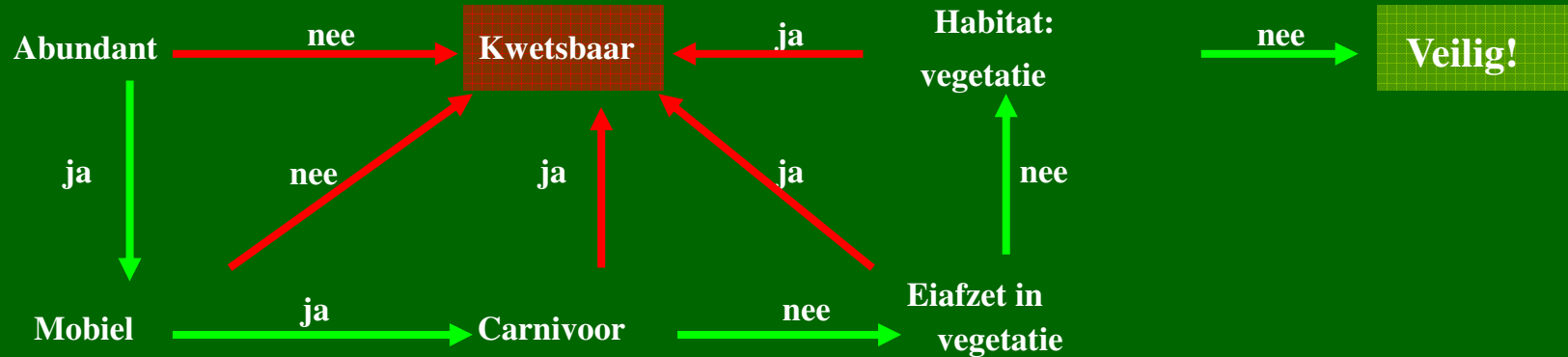
Eigenschappen verliezers
Carnivoor, sexuele reproductie,
endofytische eiafzet

Gecombineerde effecten

Meerdere filters

Inschatting kwetsbaarheid soorten op basis van eigenschappen

Voorbeeld van toepassing: veenlandschappen

Hoogveen kern

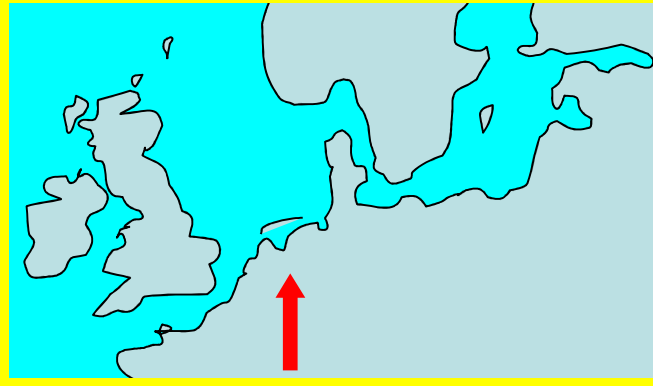

Lagg-zone

Overgangsvveen

van Duinen, Brock, Kuper, Leuven, Peeters, Roelofs, van der Velde, Verberk & Esselink, 2003
Smits, van Duinen, Bosman, Brock, Javois, Kuper, Peeters, Peeters & Esselink, 2002

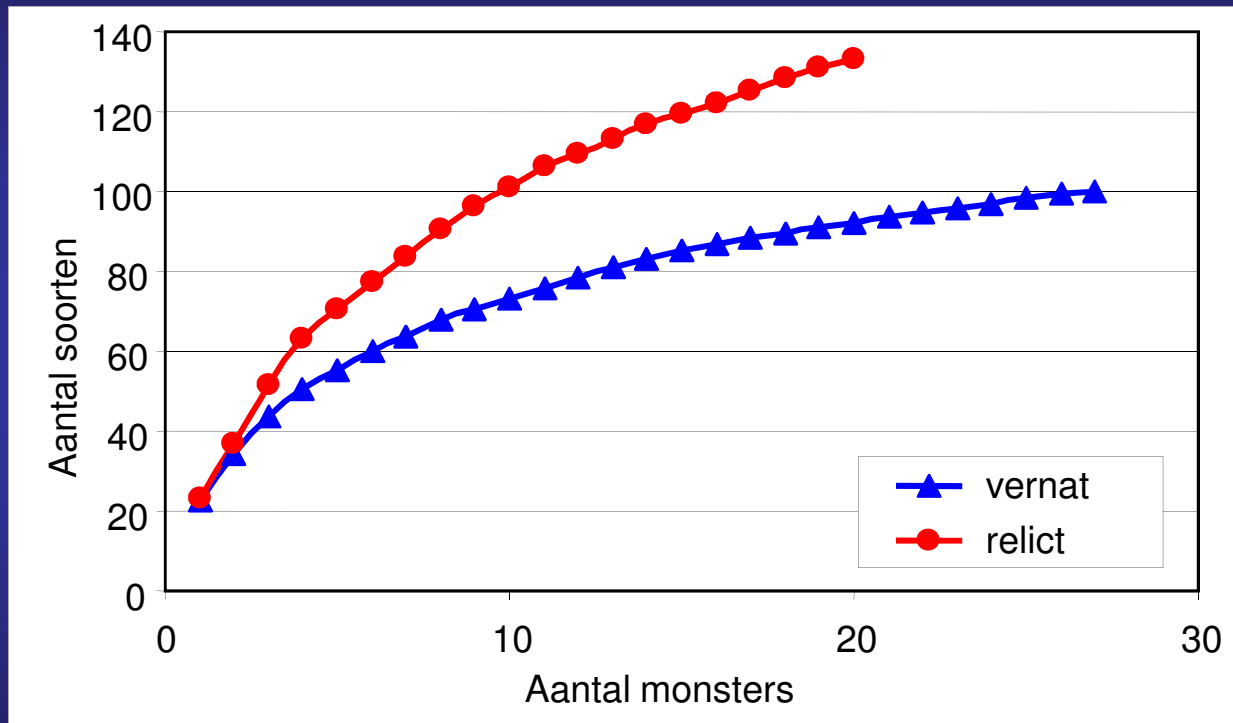

Vergelijking *macrofauna*-samenstelling tussen:

- Herstel-wateren
- Relict-wateren

Onderzoek naar fauna en herstel hoogvenen

Vergelijking tussen verschillende veenrestanten

Aanwezigheid van relict populaties in niet vernatte hoogvenen

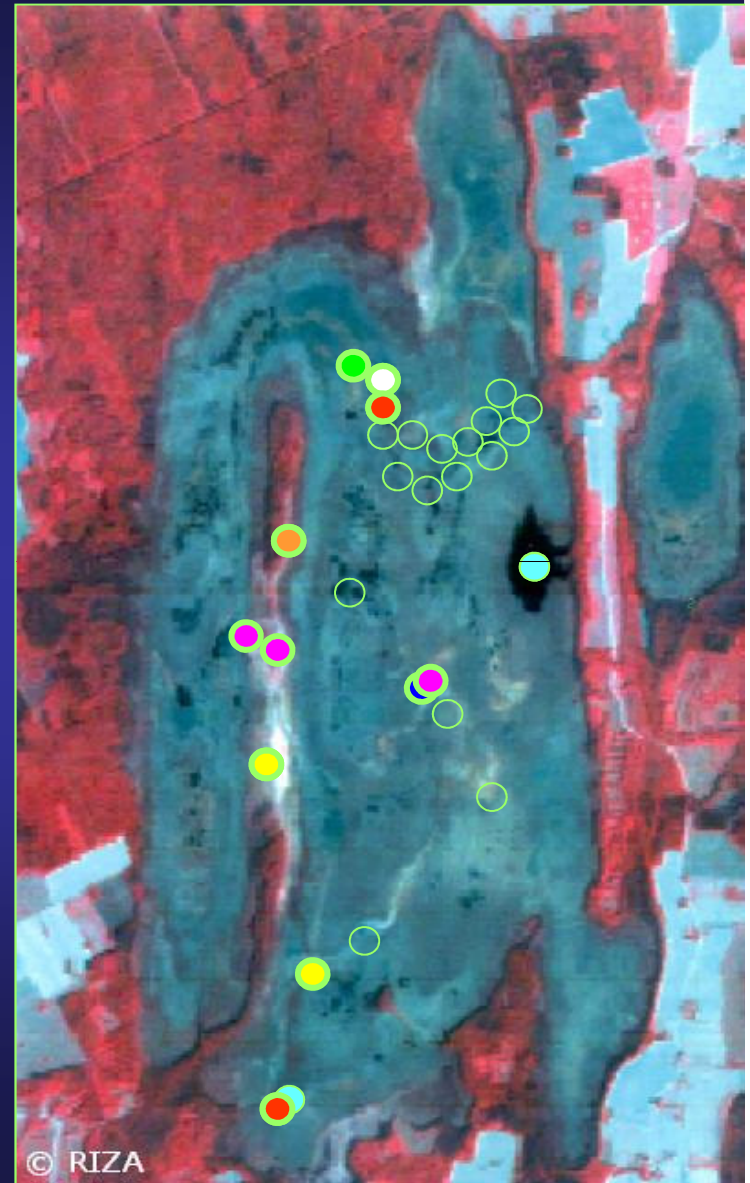
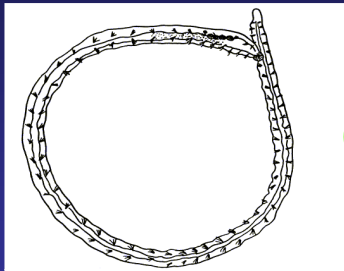
Betekenis onderdelen veenlandschap

Onderzoek in Estland

Kennis over intactie situatie bij uitvoeren van evaluaties

© RIZA

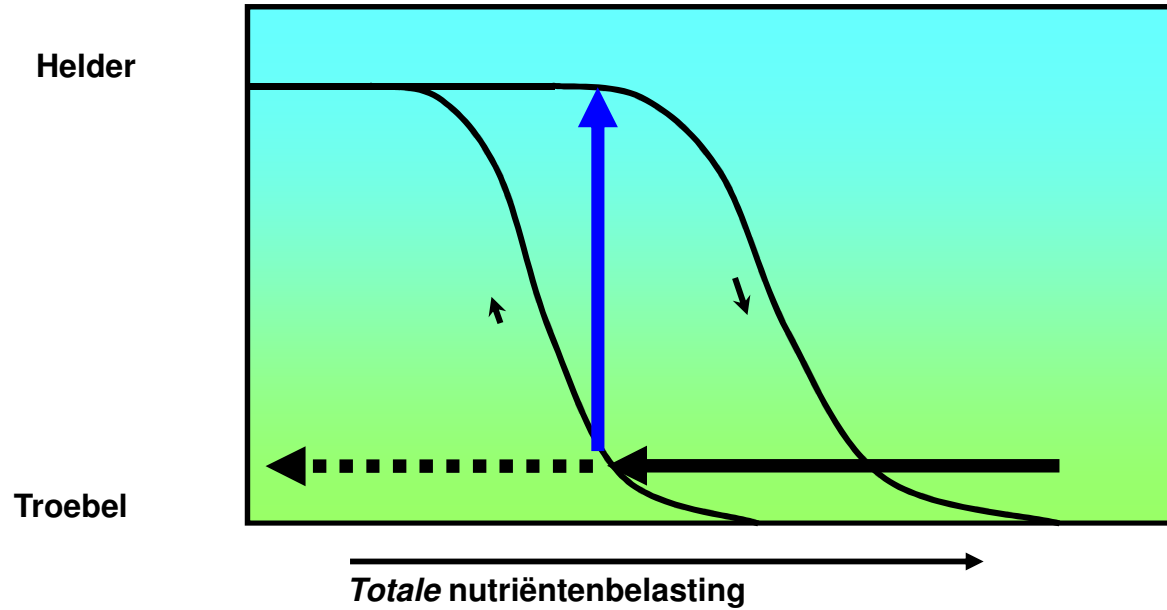
Voorbeeld van toepassing: baggeren laagveenwateren

Baggeren en macrofauna-herstel

Kennis & Beheer

Voorbeeld van toepassing: baggeren laagveenwateren

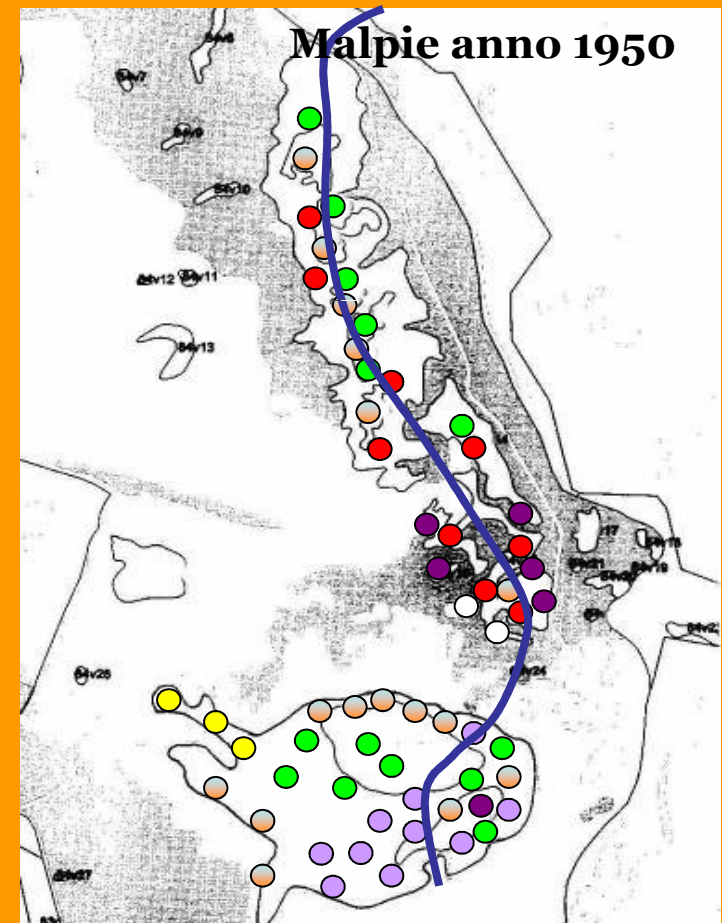
Meer differentierende respons dan helder-troebel

Meer waarde van monitoringsgegevens

Planvorming

- = Drijftil
- = Waterlelie
- = Riet (was draadzegge/lobelia)
- = Veenpluis/knolrus/veenmos
- = Draadzegge/duiz. Fonteinkruid
- = Egelskop/blaasjeskruid
- = Moerassmele/moerashertshooi

IWWR (Institute for Water and Wetland Research)

Faculty of Science, Radboud University

Probleem

Koppeling soort en omgeving

Stekelbaarzen

Broekbossen

Toepassingen

Vennen

Venen

Toekomst

Radboud University Nijmegen

Toekomstige uitdagingen

van preferenties naar causaliteit

Herstel habitatkwaliteit en migratie

Aanpak nieuwe problemen

Toekomstige uitdagingen

van preferenties naar causaliteit

WEW werkgroep autecologie:
soortenlijst met habitatpreferentie

8 factoren:

Stroming

Chloride

Trofie

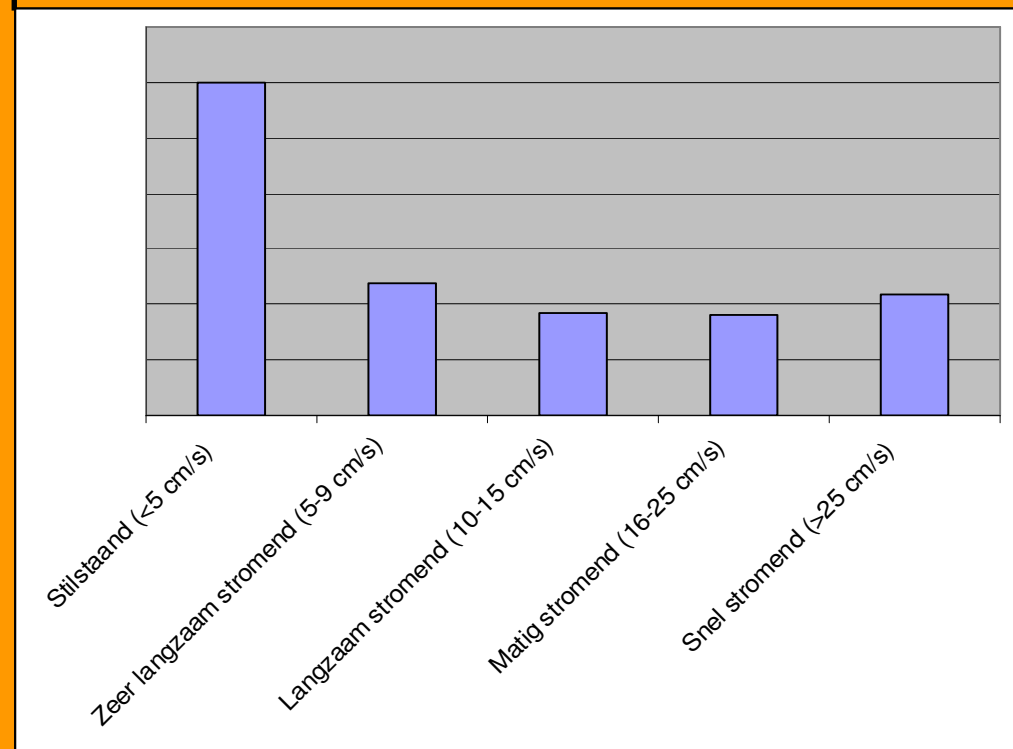
Saprobie

Droogval

Zuurgraad

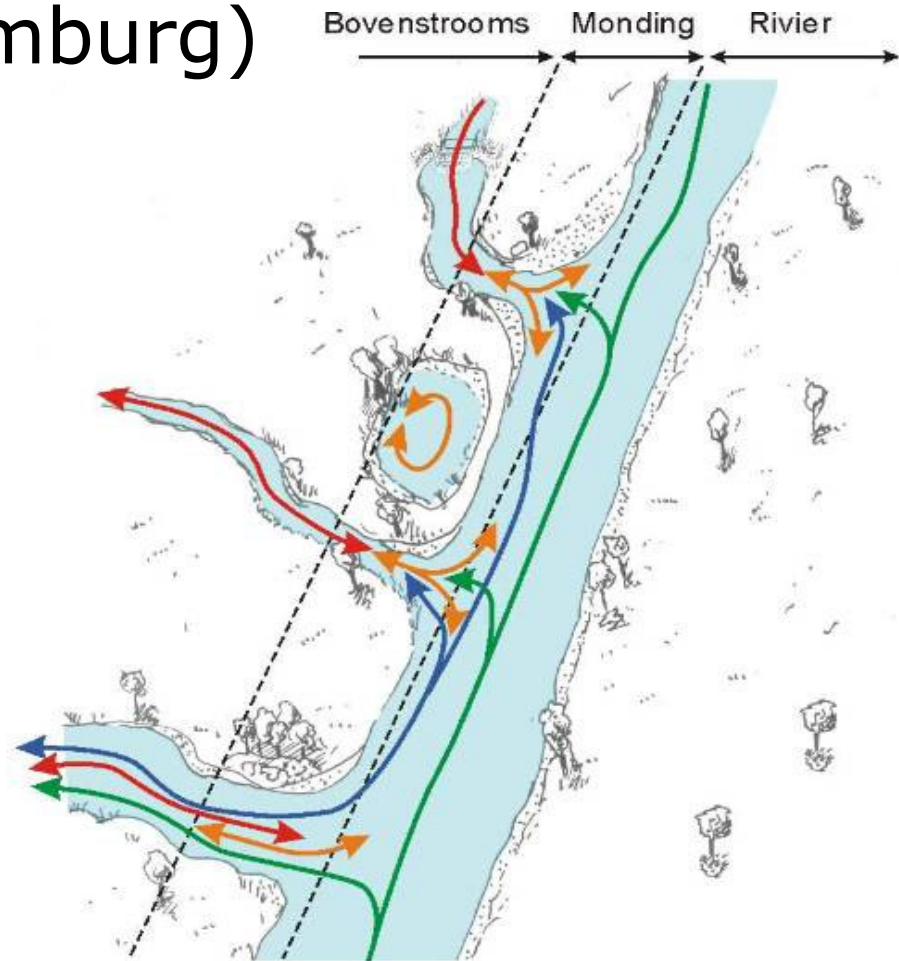
Substraat

Dimensies

Onderhouding voor bv. doelsorten

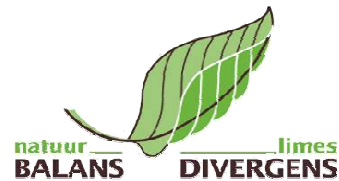
Toekomstige uitdagingen Herstel habitatkwaliteit en migratie (beekmondungen Limburg)

Dorenbosch, Verberk & Pollux, 2006
Verberk, Dorenbosch & Pollux, 2006

Toekomstige uitdagingen Herstel habitatkwaliteit en migratie (beekmondningen Limbura)

Toekomstige uitdagingen

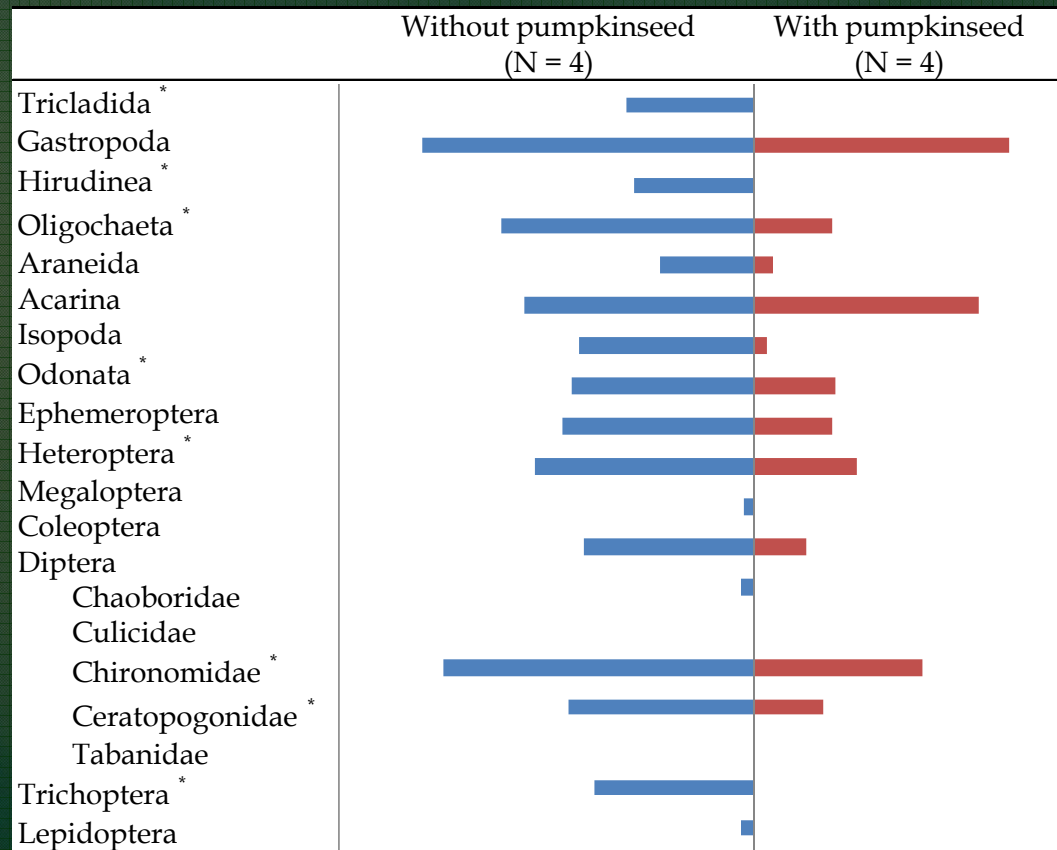
Nieuwe problemen

Exoten & klimaatsverandering

Van Kleef, van der Velde, Leuven & Esselink, 2008

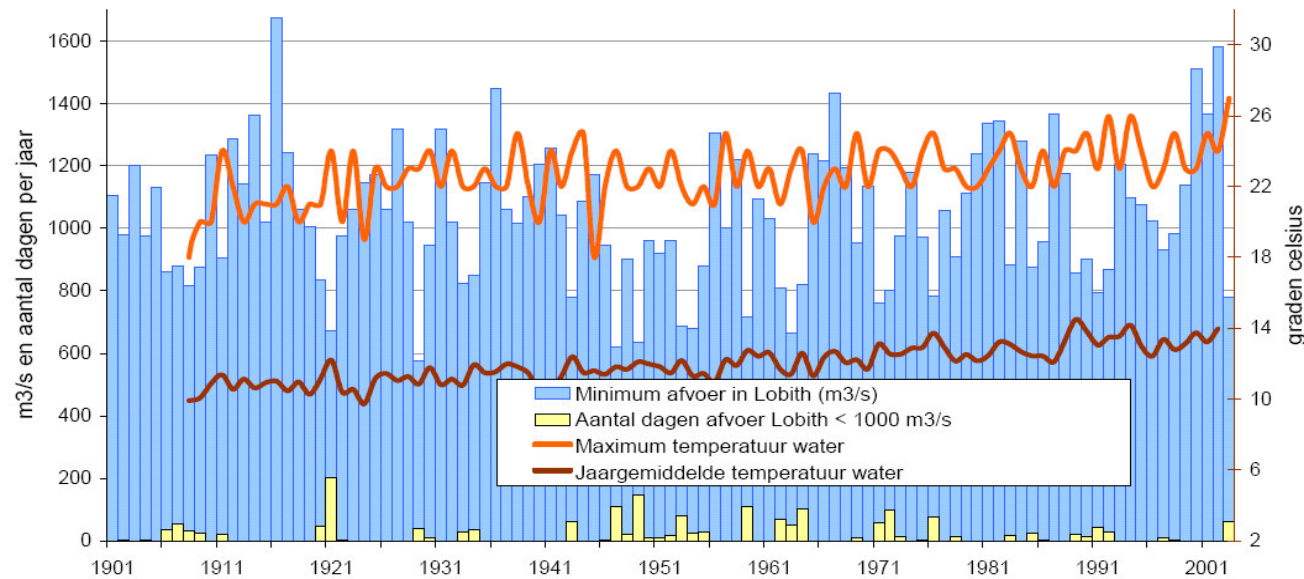
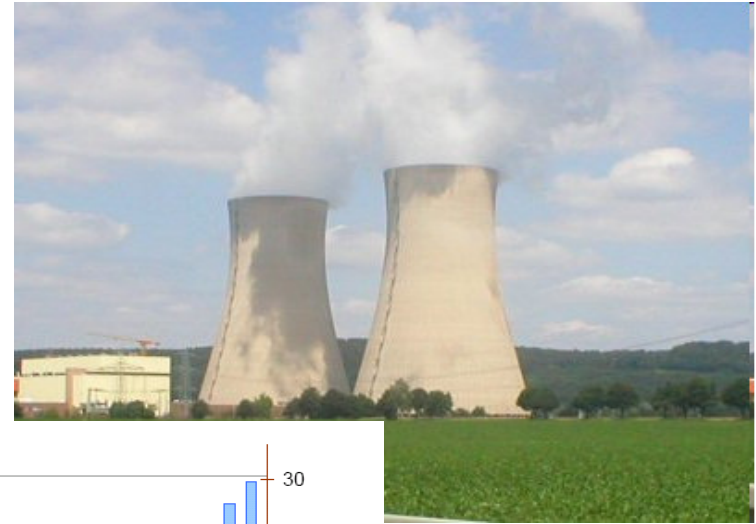

Toekomstige uitdagingen

Nieuwe problemen

Exoten & klimaatsverandering

Interactie temperatuur en andere factoren: meer oplossingsrichtingen

Koppeling soorten en omgevingscondities

Problemen

1. Veel omgevingscondities
2. Veel soorten
3. Verklaring?

IWWR (Institute for Water and Wetland Research)

Faculty of Science, Radboud University

Koppeling soorten en omgevingscondities

Veel soorten: hanteerbaar maken met kenmerken

Veel omgevingscondities: achterhalen sleutelfactor

Inzicht gebruiken voor **verklaring** en **voorspelling**

Radboud University Nijmegen

Koppeling soorten en omgeving

Herstel gemeenschappen

Literatuur

Verberk WCEP (2008) Matching species to a changing landscape - Aquatic macroinvertebrates in a heterogeneous landscape. Proefschrift, Radboud Universiteit, Nijmegen. http://webdoc.ubn.ru.nl/mono/v/verberk_w/matcsptoa.pdf

Verberk WCEP, Siepel H & Esselink H (2008a) Life history tactics in freshwater macroinvertebrates. *Freshwater Biology* 53: 1722-1738.

Verberk, W.C.E.P., B.J.A. Pollux, P.J.J. van den Munckhof (2004a) Veranderingen in het beekdallandschap van de peelregio. Deel I: Een ecologische analyse voor de Driedoornige stekelbaars, de Tiendoornige stekelbaars en het BERPJE. *Natuurhistorisch Maandblad* 93(11): 301-310.

Verberk, W.C.E.P., P.J.J. van den Munckhof, B.J.A. Pollux (2004b) Veranderingen in het beekdallandschap van de peelregio. Deel II: Grenzen aan het verspreidingsgebied in Limburg van de Driedoornige stekelbaars, de Tiendoornige stekelbaars en het BERPJE. *Natuurhistorisch Maandblad* 93(12): 328-333.

Verberk, W.C.E.P., J.T. Kuper, G.A. van Duinen & H. Esselink, 2006. Changes in macroinvertebrate richness and diversity following large scale rewetting measures in a heterogeneous bog landscape. *Proceedings Experimental and Applied Entomology (NEV)*: 17: 27-36.

Verberk, W.C.E.P., Van Duinen, G.A., Brock, A.M.T., Leuven, R.S.E.W., Siepel, H., Verdonschot, P.F.M., Van der Velde, G. & Esselink, H. 2006. Importance of landscape heterogeneity for the conservation of aquatic macroinvertebrate diversity in bog landscapes. *Journal for Nature Conservation* 14(2): 78-90.

Van Kleef, H.H., W.C.E.P. Verberk, R.S.E.W. Leuven, H. Esselink, G. van der Velde & G.A. van Duinen, 2006. Biological traits successfully predict the effects of restoration management on macroinvertebrates in shallow softwater lakes. *Hydrobiologia* 565 (1): 201-216.

Van Duinen, G.A., A.M.T. Brock, J.T. Kuper, R.S.E.W. Leuven, T.M.J. Peeters, J.G.M. Roelofs, G. van der Velde, W.C.E.P. Verberk & H. Esselink (2003). Do restoration measures rehabilitate fauna diversity in raised bogs? A comparative study on aquatic macroinvertebrates. *Wetlands Ecology and Management* 11 (6): 447-459.

Smits MJA, van Duinen GA, Bosman JG, Brock AMT, Javois J, Kuper JT, Peeters TMJ, Peeters MAJ & Esselink H (2002) Species richness in a species poor system: aquatic macroinvertebrates of Nigula raba, an intact raised bog system in Estonia. In: Schmilewski G & Rochefort L (Eds) *Proceedings of the International Peat Symposium: Peat in horticulture – Quality and environmental challenges*. International Peat Society, Jyväskylä, Finland. Pp. 283-291.

Verberk WCEP & Esselink H (2008) Onderzoeksmonitoring effecten van baggeren in laagveenwateren op watermacrofauna. Eindrapportage. Directie Kennis-LNV, Ede.

Dorenbosch, M., W.C.E.P. Verberk & B.J.A. Pollux, 2006. De visfauna van beekmondingen in Limburg. Deel 1. Vergelijking tussen beekmondingen. *Natuurhistorisch Maandblad* 95 (4): 93-97.

Verberk, W.C.E.P., M. Dorenbosch & B.J.A. Pollux (2006) De visfauna van beekmondingen in Limburg. Deel 2. Vergelijking tussen beekmondingen en bovenstroomse beekdelen. *Natuurhistorisch Maandblad* 95 (7): 173-177.

Van Kleef H., van der Velde G., Leuven R.S.E.W., Esselink, H. (2008) Pumpkinseed sunfish (*Lepomis gibbosus*) invasions facilitated by introductions and nature management strongly reduce macroinvertebrate abundance in isolated water bodies. *Biological Invasions* 10: 1481-1490.